

יום התרבות היהודית באירופה

חנוכת ענף לספרות עברית בספריה עירונית של מונטה סאן סבינו

3 בספטמבר 2006

אני שמח ומתרגש להיות כאן, במקום הזה, בין הספרים האלה. תרומתם ועזרתם של מספר אנשים טובים ויקרים, אפשרו להגיע לזמן הזה. יצירת הגרעין לאוסף הספרים האלה, שבמקור נכתבו בשפה העברית, מהווה עבורי מקור לסיפוק וגאווה.

אירוע זה, מסמן מפגש קסום בין שתי שפות יפות, אותן אני אוהב בעוצמה שווה, ושתי תרבויות אשר סימנו עבורי את הרגעים החשובים בחיי.

העובדה שאירוע כזה מתרחש דווקא במונטה סאן סבינו, עם תחייתו של פאטוס יהודי עתיק יומין, נראת לי כסמל חזק ומרגש, וגם מחווה של צדק היסטורי. בנייתו של האוסף תאפשר למבקרי הספריה להכיר, באמצעות הקריאה, עצות תרבותיות חדשות ושונות.

בהקשר הזה, שמענו אמש בשירו של המשורר רוני סומק: "כולנו פועלים מפוטרם שהורדו מפיגומי המגדל שרצנו לבנות בכבל".

אני עצמי, הקדשתי את הזמן שחלף, למשימה שאפתנית בה אינני מיומן – להפיל חומות של אי ההבנה, ואפילו העוינות הנובעות מאי הכרה של האחר ושפתו. הודות לתרגום ניתן לנו לגלות מציאות נפלאה של חוויות אנושיות אחרות, המסתתרות מאחרי מחסומים לשוניים, חוויות המובעות בניב שונה אך שייכות לנו באופן אינטימי.

בימים אלה, מצאתי כאן בספריה, בספרו של המשורר סולומון פירנטינו, יהודי בן המקום, פרק המצביע על התלבטות מתמדת של מתרגם:

"התעוזה שבתמונה, דיוק ההבעה, הרעיונות החוזרים על עצמם, גודש המילים הגרדפות, כל אלה תכונות השייכות לשפה העברית, הן קלילות יופי שלא נוטשות את מלבושיהם ולא מתפתות לשפות אחרות על מנת ללבוש את מחלצותיהן המגונדרים עד הרגע בו כוחו של מתרגם חסר נימוס, אינו מכריח אותן - או נותרות קלילות היופי מצולקות ומאבדות את כבודן המולד. כל אחד המבין את השפה העברית והשפה האיטלקית ישים לב שבתרגום זה, נאלצתי להאבק עם אמינות הכתוב ועם הצורך להוסיף חן לתרגום על מנת למנוע התייבשות או הגזמה. כדי לא לבלבל את הבנת התפילות האלה, נאלצתי להעביר אותן מילה במילה עם חזרה מתמדת על אותם המשפטים". (מתוך סלומון פירנטינו "תפילות יום יומיות בנוסף ספרדי ופורטוגזי").

לפני שבועיים שוטטתי בעיר בקולי אשר בדרום איטליה, ובחנות ספרים מקומית מצאתי את ספרו החדש את ארי דה לוקה "נפולידה" (Napolide), שזה עתה פורסם. פותח אני וקורא, ואולי שלא במקרה:

"שפת האם הנפוליטינית פגשה את העברית האלהית. כאיש לא מאמין נתתי לעצמי להסתנוור. אילו הייתה בי אמונה הייתי רואה בעברית אמצעי נפלא, אולם ללא אמונה אהבתי אותה, בשל היותה מוחלטת ולא בשל נצחיותה. לא חיפשתי מקלט או שייכות בשפה זו. הגעתי לעברית של ספרי הקודש מתוך צורך להתרחק ממקורותי" איזה רגע של התעלות חילונית – והוא ממשיך:

"השפה העברית, כאשר איננה מקללת את ירושלים, היא מציינת אותה, עם חיבה מגבילה, אך חזקה יותר, מזו שיש בשירים נפוליטנים המוקדשים לנפולי. יש בשפה הקדושה הזאת, חלקיק של עידוד הנהוג להוסיף לפועל, ופירושו "בבקשה" אך מטרתו למתן ציווי. חלקיק זה היא המילה "נא".
דרישתו האיומה של האל מאברהם לעקוד את בנו לוותה במילה "נא" אשר הפכה את הציווי לבקשה, לתפילה מלמעלה למטה, נגד הכיוון המקובל של התכנה – אני אוהב את המילה "נא" גם אצלנו הציווי מדולל לבקשה".
דה לוקה קורע את ההינומה מעל חוסר ההבנה וחושף את אבן הבוחן הנפלאה בין העברית והנפוליטנית.

עם יציאתי מאותה חנות, נגלה לעיני שלט ובו ציטטה מספרו של עמוס עוז:
"... אז היתה אמי מתכווצת בפינתה וקוראת. רפויה, גושמת לאט וברוך, היתה יושבת לה על הספה וקוראת. כפות-רגליה היחפות מקופלות ואסופות תחת ירכה וקוראת. כפופה כולה לקראת הספר המונח על ברכיה וקוראת. ... צווארה מורכן, כתפיה רכות כל גופה דומה לחצי סהר, וקוראת. היא קראה מדי ערב, וקראה גם לאחר ארוחת הערב ורחיצת הכלים, וקראה בזמן שאבי ואני היינו יושבים יחד לפני מכתבתו, וקראה גם לאחר שאני הלכתי לישון. וקראה לאחר שהתריסים נסגרו. ... והמשיכה לקרוא אף אחרי שאור התקרה כבר כובה. והיא היתה ממשיכה לקרוא: "...."
(מתוך "סיפור על אהבה וחושך" מאת עמוס עוז)

סלוטורה סקמרדלה, בעליה של החנות ומו"ל בעצמו, הסביר לי שהרגל יש לו להציע לעוברי האורח קטעים ספרותיים המשתנים מפעם לפעם. זאת היתה בחירתו לאותו היום.

גם אני, באותם ימים ובאופן מקרי, בחרתי עבור האירוע הזה קטע מספרו של עמוס עוז המספר על ספריתו של אביו:
"ריח דק, ריח מאובן-אפרפר, ריח תמיד על כל כונניות הספרים, מין משקע של אוויר לועזי, מסוגף, ועם זאת מושך-לב ומפעים. עד היום אפשר להוביל אותי על חדר מלא ספרים, ואפילו בעיניים חסומות, ואפילו באוזניים פקוקות, אני אהיה מסוגל לדעת מיד ובוודאות כי כאן חדר מלא ספרים. לא בנחירי כי אם בעורי אני קולט ריחות של ספרים ותיק, מין חלל כבד-ראש, מהורהר, טעון באבכת ספרים דקה מכל אבק, מהול באד-זקנה קל הנודה מנייר גושן, מעורב בניחוחות הדבקים הישנים והחדשים, בהם דבקים חריפים, מרירים, סמיכים, שקדיים, בהם זיעתיים-חמצמצים, בהם דבקים אלכוהוליים מסחררים, בהם קרובים קרבת-ריח רחוקה אל עולם האצות והיוד, ורמזי ריח עופרת של צבעי דפוס סמיכים, וריח של נייר רקבובי, מכורסם לחות ועיפוש קל, ושל נייר זול מתפורר, ולעומתם ניחוחות עשירים, נכריים, ריחות סחרחורתיים מגרי-חך הנובעים מנייר מובחר, אלבומי, חוצלארצי. על הכל רובצת שמיכת ריח האוויר האפל הקבוע בלי ניע במשך שנים על שנים, לכוד בחללים החשאיים שבין טורי הספרים לבין הקיר שמאחוריהם".
(מתוך "פנתר במרתף" מאת עמוס עוז)

אנחנו יצאנו מהחללים החשאיים האלה, ותחת שמש טוסקאנה הצגנו פרקים של שירה עברית בסימטאות העיר. בשל מגבלות של זמן, מקום ואמצעים, מספר המשוררים שהוצגו מצומצם מדי, אך אנו מקוים שהם ישמשו הזמנה לצופה להעמיק את הכרות עם השירה העברית.
מנחמת אותנו העובדה שמרבית השורות נלקחו מקולותיהן הרכים אם כי חזקים, של נשים.

ולסיכום, בחגיגה הזאת, נוכח, דרך מספר לא מבוטל של ספרים, הסופר דוד גרוסמן. הקיום היהודי ארוג ממעט שמחות והרבה צער – ברגע זה בירושלים משפחת גרוסמן מתאבלת על מותו של בנם אורי, גם הוא קורבן של המלחמה הטרגית האחרונה. האפשרות להיות קרובים לדוד, היא להשאיל את אחד מספריו על מנת להשתקף בדפים מוכתבים בידי אנושיות רגשנית וכואבת.

ג'ק ארביב